

Desigualtat, exclusió i pobresa a Catalunya dins la perspectiva europea

Maig 2017

ENCÀRREC DE

Generalitat de Catalunya
**Departament de Treball,
Afers Socials i Famílies**

Policy paper

Presentació

L'abast global de la creixent desigualtat social no vol dir, però, que a tot arreu sigui igual ni que enlloc no es pugui fer res per combatre-la; ben al contrari, la desigualtat social i la pobresa que se'n deriva es palesen i es combaten, o no, segons les capacitats i les prioritats polítiques de cada indret. En el cas de Catalunya, l'actual Govern fa bandera de l'equitat social i un dels seus primers passos ha estat encarregar a la Universitat Rovira i Virgili (URV) una diagnosi exhaustiva al respecte, per al desenvolupament de la qual ha emprat l'enquesta de condicions de vida (ECV) harmonitzada a nivell europeu des de fa més de deu anys.

El present estudi de la Fundació Catalunya Europa (FCE), dut a terme per encàrrec del Departament de Treball, d'Afers Socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya, pretén complementar el prèviament desenvolupat per l'Observatori de la Pobresa (URV), amb l'objectiu d'afinar el diagnòstic sobre la situació de desigualtat, exclusió i pobresa (DEP) a Catalunya, analitzar-ne les seves causes i proposar accions orientades a resoldre-la.

A banda de l'esmentat informe de la URV, la FCE ha analitzat en profunditat els resultats per a Catalunya de l'Índex Regional de Progrés Social a la UE (SPI), recentment publicat per primer cop per la Comissió Europea. Una anàlisi que s'annexa íntegrament en aquest informe.

També s'han tingut en consideració les anàlisis i reflexions recollides a la: Nota d'Economia 103-2016: *Revista d'economia catalana i de sector públic*. Monogràfic. Anàlisi i eines per fer front a la pobresa i la desigualtat.

Abril 2017

Jordi Augusto
Francesc Colomer
Marc Tataret

Índex

- 1.** Afinant la diagnosi *p. 5*
 - 1.1.** L'anàlisi monetària *p. 5*
 - 1.2** L'índex de progrés social *p. 8*
 - 1.3** Correlacions *p. 14*
 - 2.** Indagant les causes *p. 16*
 - 2.1** Pre i redistribució *p. 16*
 - 2.2** La gran recessió *p. 17*
 - 2.3** El dèficit fiscal *p. 21*
 - 2.4** L'eficiència *p. 22*
 - 3.** Algunes propostes d'actuació *p. 26*
 - 3.1** Mesures pal·liatives i preventives *p. 26*
 - 3.2** Re-distribució i pre-distribució *p. 28*
 - 3.3** Salari mínim? *p. 30*
 - 3.4** Conclusions *p. 31*
- Llista de taules i gràfics *p. 33*
- Annexos: gràfics de detall *p. 34*

1.

Afinant la diagnosi

1.1 L'ANÀLISI MONETÀRIA

Catalunya té els pitjors ratis de desigualtat, exclusió i pobresa (DEP) de les regions europees d'igual o superior PIB, que són amb les que té més sentit comparar-nos, malgrat que en algun aspecte els tingui millors en relació al conjunt espanyol. Ho mostrem a la següent taula.

TAULA 1: POBRESA RELATIVA I EXTREMA I RISC D'EXCLUSIÓ A CATALUNYA, ESPANYA I LA UE.

Dades de 2014	Catalunya	Espanya	UE-15
Pobresa relativa (ingressos < 60% mediana)	20,9%	22,2%	17,0%
En risc de pobresa i exclusió (afegint privació material i baixa intensitat laboral)	26,0%	29,2%	23,3%
Pobresa extrema (<40% mediana)	11,7%	10,6%	6,0%

Font: enquesta de condicions de vida EU-SILC

La diferència negativa amb la UE-15 és fàcilment explicable atès el nostre menor esforç en polítiques socials, com es mostra a la taula següent. Per contra, la diferència positiva amb Espanya no respon pas a uns majors recursos per a polítiques socials a Catalunya sinó, més aviat, pel diferencial d'atur; com igualment es mostra a la següent taula treta d'Eurostat i Idescat.

TAULA 2. TAXA DE POBRESA RELATIVA (TPR), POLÍTIQUES SOCIALS COM PERCENTATGE DE PIB I DE RENDA NACIONAL BRUTA (RNB), I TAXA D'ATUR A LA UE-15.

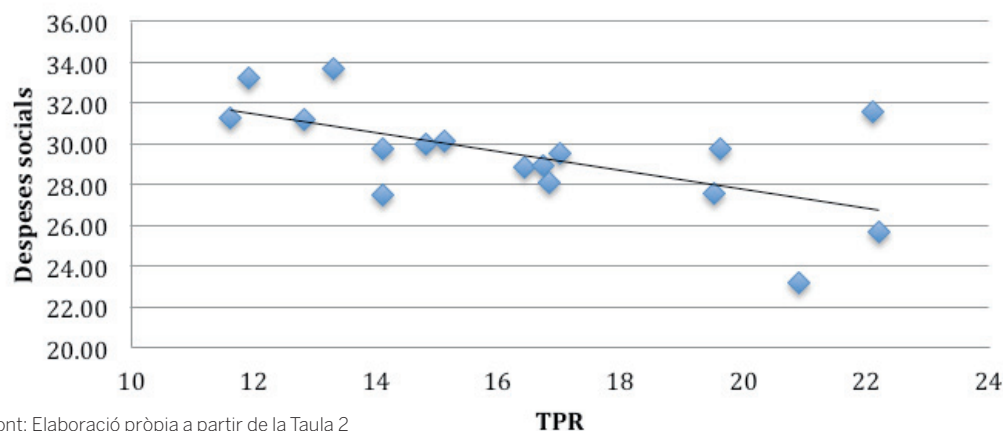
2014	TPR	Polítiques Socials/PIB	Polítiques socials/RNB	Taxa d'atur
Holanda	11,6	31,3	31,30	7,40
Dinamarca	11,9	33,3	33,30	6,60
Finlàndia	12,8	31,2	31,20	8,70
França	13,3	33,7	33,70	10,30
Irlanda	14,1	22	27,50	11,30
Àustria	14,1	29,8	29,80	5,60
Suècia	14,8	30	30,00	7,90
Bèlgica	15,1	30,2	30,20	8,50
Luxemburg	16,4	23,1	28,88	6,00
Alemanya	16,7	29	29,00	5,00
Regne Unit	16,8	28,1	28,10	6,10
UE-15	17	29,6	29,60	11,34
Portugal	19,5	27,6	27,60	14,10
Itàlia	19,6	29,8	29,80	12,70
Catalunya	20,9	20,4	23,18	20,30
Grècia	22,1	31,6	31,60	26,50
Espanya	22,2	25,7	25,70	24,50

Font: Eurostat, Idescat i estimacions pròpies, per a l'any 2014

L'import de polítiques socials/RNB (Renda Nacional Bruta) de la segona columna canvia exclusivament per a Irlanda, Luxemburg i Catalunya, on la RNB és significativament inferior al seu PIB. A Irlanda, degut a l'important nombre de multinacionals atretes per la baixa fiscalitat; un fet que fa augmentar més el PIB que la RNB. A Luxemburg, pel mateix motiu i pel nombrós col·lectiu de treballadors dels països veïns (commuters). I a Catalunya, per efecte d'un dèficit fiscal¹ que redueix el PIB disponible (RNB).

Tot i que aquesta correcció augmenta el percentatge de despeses socials, Catalunya continua sent el territori amb el percentatge més baix (punt més a baix del gràfic següent). També seria el més baix, encara, si afegíssim els 3.500 milions d'euros que, de mitjana, transfereix Catalunya a Espanya comptant exclusivament els comptes socials (cotitzacions socials menys pensions i atur); un import que hauria de permetre reduir la TPR fins a situar-la a nivell de la mitjana europea.

GRÀFIC 1: DESPESES SOCIALS I RISC DE POBRESA

Font: Elaboració pròpia a partir de la Taula 2

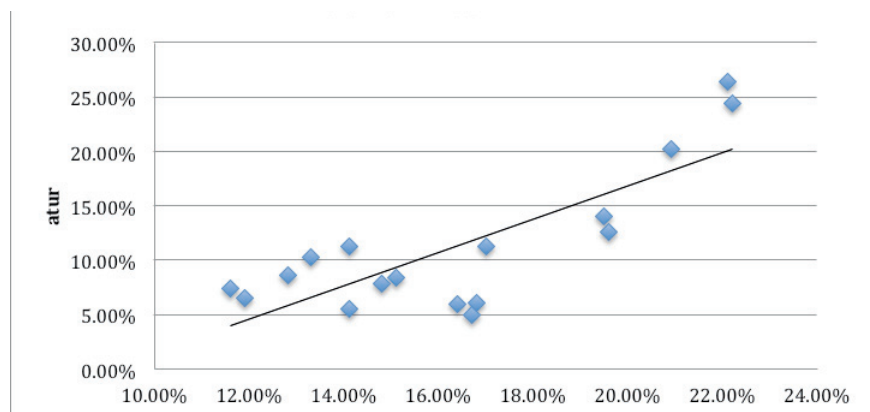
Les “anomalies”, enteses com a situacions allunyades de la recta que ajusta la correlació², són Grècia, amb una taxa de risc de pobresa (TPR) proporcionalment superior al seu nivell de despesa social, i Catalunya, amb una TPR força dolenta encara que inferior, proporcionalment, al nostre nivell de despesa social. Una situació que contrasta amb la d'Espanya, on unes majors despeses socials no eviten una superior TPR (darrer punt a la dreta de la gràfica, just a tocar de la recta de regressió).

Malgrat que l'atur no és l'única causa de la TPR, n'és un dels seus principals factors desencadenants; tant per les persones directament afectades com pels efectes sobre el conjunt de l'economia. De fet, i com veurem al següent gràfic, la seva correlació és elevadíssima (>0,80). Tot i que també troben anomalies: amb un nivell TPR molt superior a la taxa d'atur tenim sobretot Regne Unit i Alemanya, on el fenomen dels “treballadors pobres” és molt elevat; i sorprenentment, amb un nivell TPR inferior a la taxa d'atur trobem Grècia i Espanya (els dos punts superiors, a la dreta de la gràfica 2).

1. Catalunya no disposem d'un càlcul exacte de la RNB, que és el resultat de restar al PIB les rendes de no-residents. S'ha estimat descomptant al nostre PIB el dèficit fiscal i altres rendes a no esidents segons càlculs propis.

2. Tots dos a la dreta del gràfic: un força per sobre la recta de regressió, corresponent a Grècia, i l'altre per sota, corresponent a Catalunya.

GRÀFIC 2: ATUR I TPR

Font: Elaboració pròpia a partir de la Taula 2

D'ambdues relacions –TPR amb el volum de despeses socials i amb la taxa d'atur– es desprèn que la DEP a Catalunya és superior a la resta de la UE-15, exclosa Grècia i Espanya, degut a la menor disponibilitat de recursos per a polítiques socials; i inferior que a Grècia i Espanya per l'inferior nivell d'atur.

És interessant de veure, també, el diferencial TPR/Atur que mostrem al següent gràfic. D'alguna manera vindria a representar la TPR que romandria un cop s'assolís la plena ocupació. Òbviament, és un càlcul artificial i contrafactual sense més valor que donar una idea de la intensitat de la pobresa enllà de la desocupació.

GRÀFIC 3: DIFERÈNCIA TPR-ATUR

Font: Elaboració pròpia a partir de la Taula 2

Aparentment, a Grècia, Espanya i Catalunya, de resoldre's l'atur es resoldria també la DEP. Per contra cal preguntar-se fins a quin punt determinats ajuts socials cronifiquen la DEP tot i assolir una alta ocupació. Els "minijobs" a Alemanya en serien un exemple. Pel que fa al Regne Unit cal esperar un temps per saber quin ha estat l'efecte del darrer i important increment del salari mínim obligatori acordat pel govern conservador amb l'objectiu d'acabar, precisament, amb l'esmentada cronificació de la pobresa.

1.2 L'ÍNDEX DE PROGRÉS SOCIAL

Tot i les males dades d'atur i DEP, quan se'ls pregunta per la seva satisfacció vital³, els ciutadans de Catalunya fan una valoració força similar a la dels ciutadans d'aquells països amb un estat del benestar significativament superior, com ara França o Alemanya; un fet que evidencia la divergència entre les percepcions subjectives i les dades objectives, i que cal tenir molt en compte a l'hora de dissenyar i implementar polítiques. En termes generals, perquè un estat de satisfacció elevada no serà el més adequat per introduir-hi canvis; i en termes més concrets, perquè si els ciutadans no perceben un determinat problema, com per exemple és el cas a Catalunya pel que fa al medi ambient, serà força difícil que prosperin propostes per resoldre-ho.

D'altra banda no podem amagar el fet que comparar les dades de la Catalunya autonòmica amb els Estats de la UE no deixa de ser un exercici artificial, puix que suposa que aquestes dades no canviarien gaire en cas d'esdevenir estat. Cosa que de fet faria fins i tot innecessari aquest esdevenir, puix que si res ha de canviar, per què fer-ho? El fet és que aquestes dades sí que canviarien i molt. Només cal pensar en l'efecte de, per exemple, acabar amb el dèficit fiscal i el que això suposaria com a major dotació per polítiques socials i una major demanda interna en termes de consum i inversió pública i després privada.

Una i altra cosa, la barreja de percepcions i realitats i la dificultat de comparar estats i regions, fan necessari complementar les anàlisis estrictament monetàries –tant el PIB com a indicador hegemònic de la riquesa com els índexs de desigualtat sustentats en renda monetària— amb altres no monetàries; i de fer-ho a nivell regional. Aquest és, precisament, l'objectiu de l'Índex regional europeu de Progrés Social (SPI) nascut de les reflexions d'Amartya Sen (*capability approach*) i Joseph Stiglitz (desenvolupament humà), que posen l'accent en les capacitats i oportunitats que tenen els individus dins d'una determinada societat; amb el benentès que, **a més oportunitats, menys pes dels factors d'origen i més llibertat individual, i, a més capacitats, més possibilitats de reeixir econòmicament avui i demà.**

Així, mentre que l'anàlisi monetària ens porta quasi directament a les polítiques socials i a la transferència directa de rendes, amb la renda bàsica universal com a suposada panacea que hauria de resoldre la DEP definitivament, l'anàlisi del progrés social posa en relleu les polítiques sectorials –educatives, sanitàries, mediambientals, institucionals...– en tant que instruments primordials d'una acció política orientada a garantir la justícia social i la llibertat individual.

La UE ha calculat l'índex regional europeu de progrés social, per primera vegada l'any 2016, a partir de cinquanta indicadors no econòmics: majoritàriament resultats (“outcomes”) socials objectius (esperança de vida, mortalitat infantil, nivell educatiu...) combinats en menor grau amb valoracions subjectives; algunes d'elles amb el mateix origen que les dades emprades per la URV –l'enquesta europea de condicions de vida o EU-SILC.

Aplicat a Catalunya, l'SPI no només confirma i ratifica la nostra mala posició relativa –regió 163 de 272, malgrat ser-ne la 68 per PIB– sinó que també evidencia clarament l'efecte del dèficit fiscal i a més indica quins són els elements on caldria actuar prioritàriament per millorar l'esmentat progrés social.

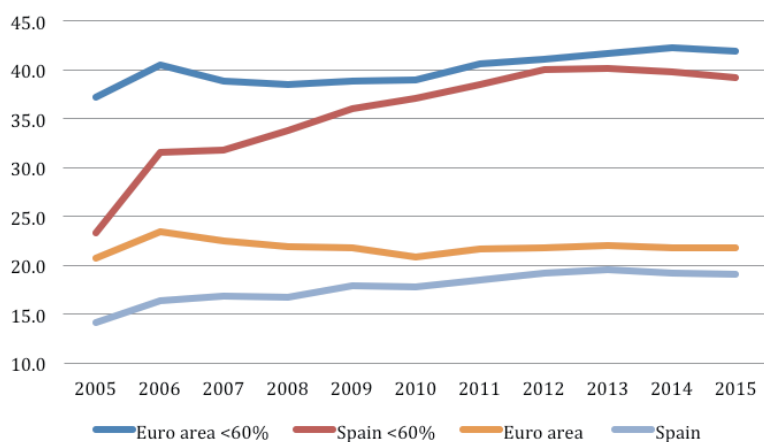
3. Font: EU-SILC; enquesta de “condicions de vida”

En concret, Catalunya destaca molt negativament en tres àmbits:

■ L'habitatge

No en va l'habitatge ha estat el principal protagonista de la problemàtica social de l'actual dècada: bombolla immobiliària, deute hipotecari, desnonaments massius, ocupació il·legal, pisos turístics, bombolla de lloguers... Un seguit de fets que queden palesos en el següent gràfic, on es compara el cost de l'habitatge, incloent tots els serveis connexos i en percentatge sobre els ingressos, amb la mitjana de la UE-19; i tant pel conjunt de la població com per aquella amb uns ingressos per sota del 60% de la mediana.

GRÀFIC 4: EVOLUCIÓ DEL COST DE L'HABITATGE, INCLOENT SERVEIS ASSOCIATS I TAXES, COM A % DELS INGRESSOS

Font: elaboració pròpia amb dades d'eurostat

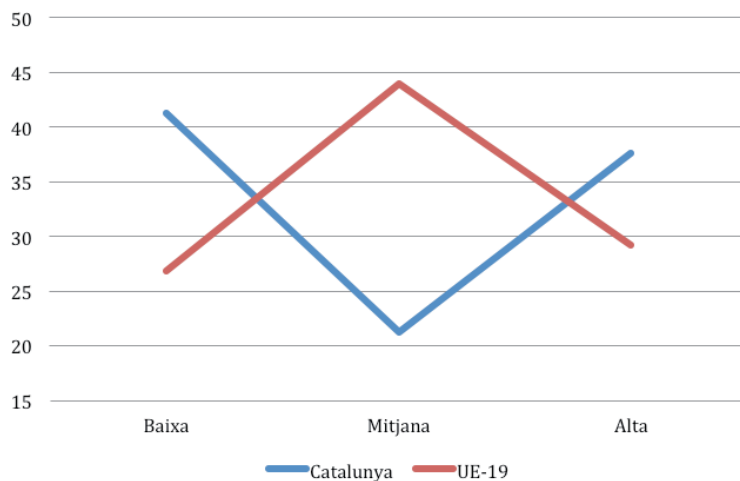
Podem observar que aquests costos eren molt més baixos aquí —de fet, els més baixos de la UE— i que en només una dècada han gairebé igualat la mitjana europea; amb un augment del 75% per a les rendes per sota el 60% de la mediana i d'un 38% per al conjunt de la població. Un augment colossal derivat de la bombolla, en el primer període, i de la caiguda d'ingressos, en el segon; i en ambdós períodes per causa de l'enorme increment dels costos de subministrament (energia, aigua, gas). Un augment enorme i sobtat que explica que un 58% de la població catalana consideri excessiu el cost de l'habitatge, davant d'un 34% a la UE, malgrat que aquest cost encara sigui aquí lleugerament inferior —com d'altra banda es correspon amb un país amb menors requeriments de climatització i que, tot i així, destaca pel nivell de pobresa energètica.

Una qüestió cabdal sorgeix del fet que el cost encara sigui inferior a la mitjana de la UE. Vol dir que el procés d'increment d'aquest cost suposa una "normalització"? No oblidem que l'habitatge a Espanya ha estat presidit durant molts anys per una política que afavoria la seva adquisició mitjançant l'habitatge de protecció oficial (HPO) i les desgravacions fiscals, mentre que l'oferta de lloguer es va reduir fortament degut a successives congelacions de preus que dissuadien els promotors privats sense que n'apareguessin operadors públics en substitució. També l'energia, si bé és cert que aquí el seu preu és superior a la mitjana europea i que estar en mans d'oligopolis no garanteix un preu competitiu, ha generat durant anys un dèficit de tarifa derivat de la regulació de preus. Ambdues coses podrien arribar a suposar que la situació anòmala era l'anterior i que l'obligat ajust del patró de consum dels ciutadans, per fer lloc a una major despesa d'habitatge, no serà pas conjuntural o, alternativament, que requerirà un esforç públic colossal per revertir-lo i que en primera instància hauria d'adreçar-se al col·lectiu DEP. De fet, això és el que han fet altres països de la UE mitjançant el manteniment d'un significatiu parc d'habitatge social de lloguer.

■ La piràmide educativa

Si bé l'SPI només destaca molt negativament l'elevat grau d'abandonament escolar i l'alt percentatge de població entre 18 i 65 anys amb escassa capacitació, que és precisament el col·lectiu amb major afectació DEP, cal completar el diagnòstic amb el baix percentatge de població amb capacitació professional i el comparativament massa alt percentatge de població amb estudis universitaris.

GRÀFIC 5: ESTRUCTURA DE FORMACIÓ A CATALUNYA I LA UE

Font: elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i Idescat; educació baixa inclou fins a ESO; mitjana inclou estudis de grau mitjà; alta inclou ensenyament superior

Com el gràfic anterior evidencia, tenim una estructura de formació invertida en relació a la dels nostres països europeus i que necessàriament s'explica per les característiques del nostre mercat de treball: massa llocs de treball sense requeriments formatius elevats i, alhora, sobrequalificació i/o emigració entre els titulats superiors. Un mercat de treball que alimenta l'abandonament escolar en les fases expansives i el col·lectiu *ni-ni* en les contractives.

No cal dir que allò que pot fer qualsevol, atès que no demana una qualificació específica, no té gaire valor. I això afecta tant els treballadors com les empreses. Per tant, que un 40% de la població tingui un baix nivell de capacitació suposa un model econòmic no especialment competitiu, malgrat que veiem augmentar les exportacions i ens congratulem pel nostre superàvit comercial. Com el colesterol, la competitivitat pot ser bona, si sustentada en una alta productivitat, o dolenta, si sustentada en els baixos salaris. Avui dia els campions mundials del superàvit comercial són la Xina i Alemanya⁴; dos models socioeconòmics molt diferents pel que fa a productivitat, justícia social i llibertats democràtiques.

Quin impacte podria suposar el fet de revertir la nostra estructura formativa-laboral? Recordem que és entre el col·lectiu de baixa formació on l'atur i la DEP és més alta; també, que quan treballa ho fa amb uns salaris tan baixos que a penes abandona la pobresa i, alhora, que les seves cotitzacions socials i contribució impositiva és igualment baixa. Per tant, revertir aquesta estructura suposaria revertir totes aquestes magnituds: disminuiria la DEP i augmentarien les cotitzacions socials, la contribució impositiva i el PIB per càpita. I només estem parlant de tenir una estructura formativa/laboral similar a la dels nostres països europeus!

4. De fet, Catalunya seria avui el campió mundial en percentatge de PIB (12% el 2016) i per motius que no haurien de satisfer-nos, com explicarem més endavant.

■ Qualitat democràtica i institucional

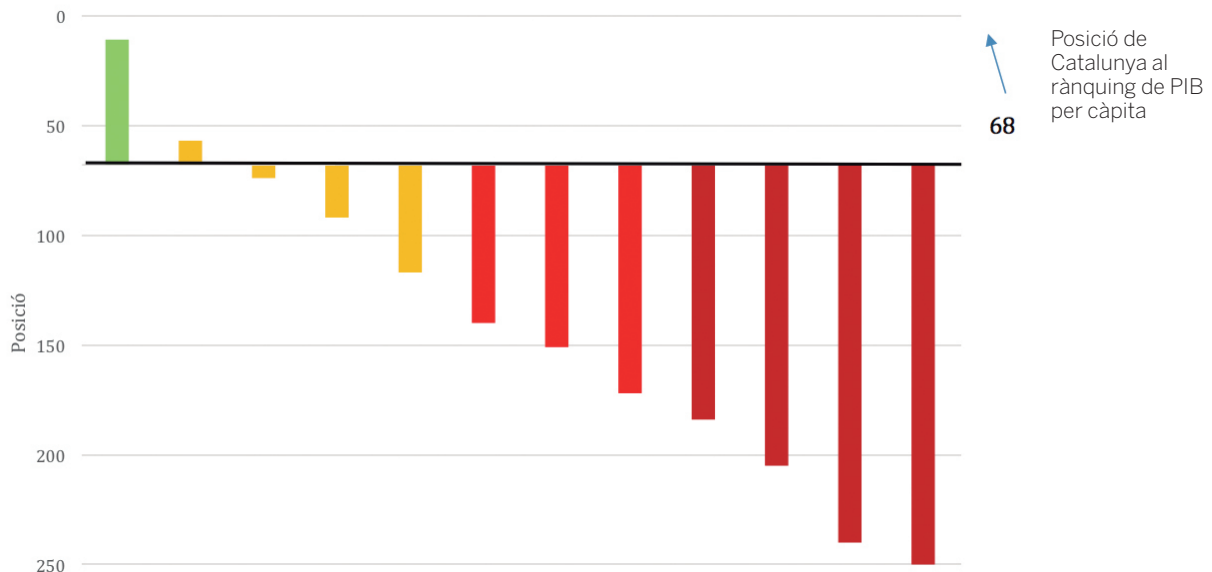
Tot i derivar-se de valoracions subjectives, l'SPI dona compte de la baixa qualitat democràtica del país; factor on ens situem en la posició 250 de les 272 regions europees. Manca d'independència judicial, corrupció, ineficiència i solapament d'institucions... Un entorn institucional ben allunyat de la justícia social necessària per garantir els drets i les llibertats individuals, i que denota una baixa qualitat democràtica; la qual té una alta correlació amb l'estructura formativa del país. Al capdavall, la confiança en les institucions és un mirall de la mateixa població que les vota i alimenta.

I val a dir que si la qualitat institucional és molt baixa pel que fa a transparència, corrupció i separació de poders, també ho és la qualitat i eficiència de l'administració pública en general, amb un sistema de funcionariat propi del passat i amb uns procediments generalment “ex-ante”—oposicions, llicències..— i molt rarament “ex-post”—carrera professional, inspecció i control... Tot plegat, l'entorn institucional institucional confirma les tesis d'Acemoglu en relació a “per què fracassen les nacions”.

Les tres alertes de l'SPI, que és cert que confirmen més que no ens descobreixen res, ataquen els fonaments del nostre sistema i fariem bé en atendre-les. Per contra, Catalunya destaca **molt positivament en nutrició i cures bàsiques**, segurament gràcies a la xarxa familiar i a un excel·lent sistema de salut públic; i **enganyosament bé en medi ambient**, on una valoració subjectiva molt positiva amaga unes dades objectives gens bones.

El quadre adjunt dona una visió de conjunt de les variables de l'SPI on som per sobre del nostre nivell de renda i on i fins a quin punt per sota d'aquest.

GRÀFIC 6: QUADRE RESUM CATALUNYA SPI - COMPONENTS

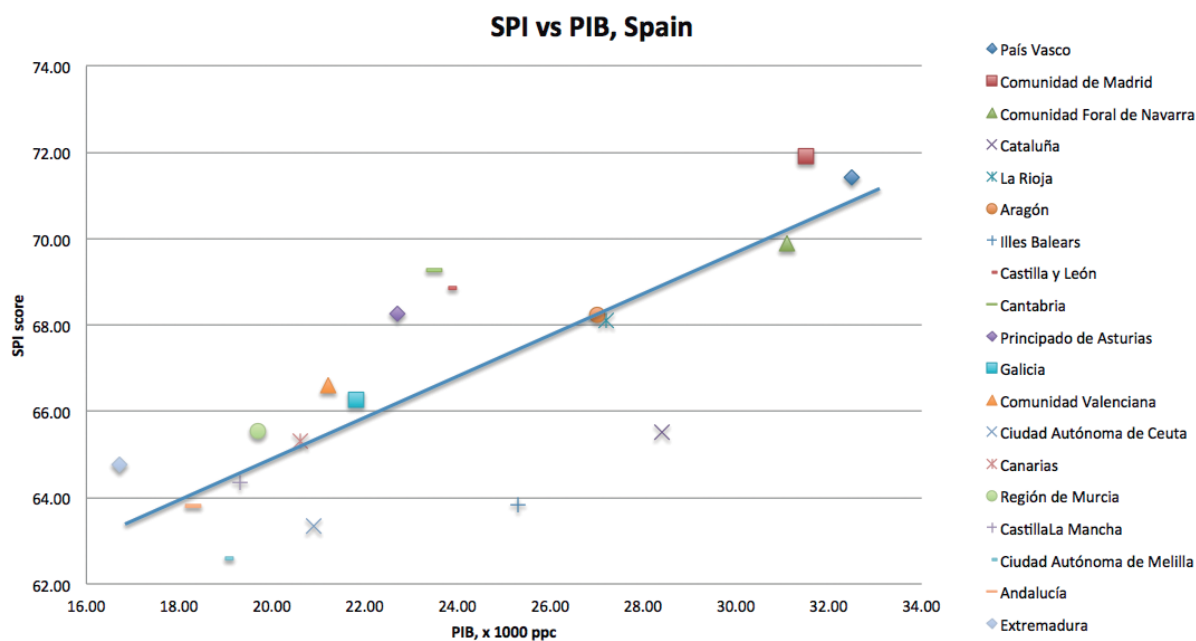
Font: elaboració pròpia a partir de l'EU-SPI (Social Progress Index)

Com podem observar, tret de nutrició i cures bàsiques i de qualitat mediambiental, i en aquest segon cas degut a “falses” percepcions, puix que els ciutadans destaquen una qualitat ambiental millor que no mostren les dades objectives, a la resta de components estem per sota del nivell que ens correspondria pel nostre PIB. En part perquè aquest PIB, degut al dèficit fiscal, no mesura correctament la renda

disponible a Catalunya, que és inferior; i encara en major part perquè aquest dèficit fiscal, amb l'actual distribució de competències entre l'Estat i les CCAAs, afecta fortament la capacitat de despesa i inversió pública necessària per garantir un adequat progrés social a Catalunya.

Una comparació del biaix entre PIB i SPI és fàcilment observable al següent gràfic, on comparem la posició relativa de les diferents CCAAs de l'estat espanyol i on s'evidencien dues comunitats amb un nivell de progrés social molt per sota del que els correspondria amb el seu nivell de PIB: Balears i Catalunya; no estranyament, les dues comunitats amb el dèficit fiscal més gran.

GRÀFIC 7: ÍNDEX DE PROGRÉS SOCIAL I PIB A LES CCAAS

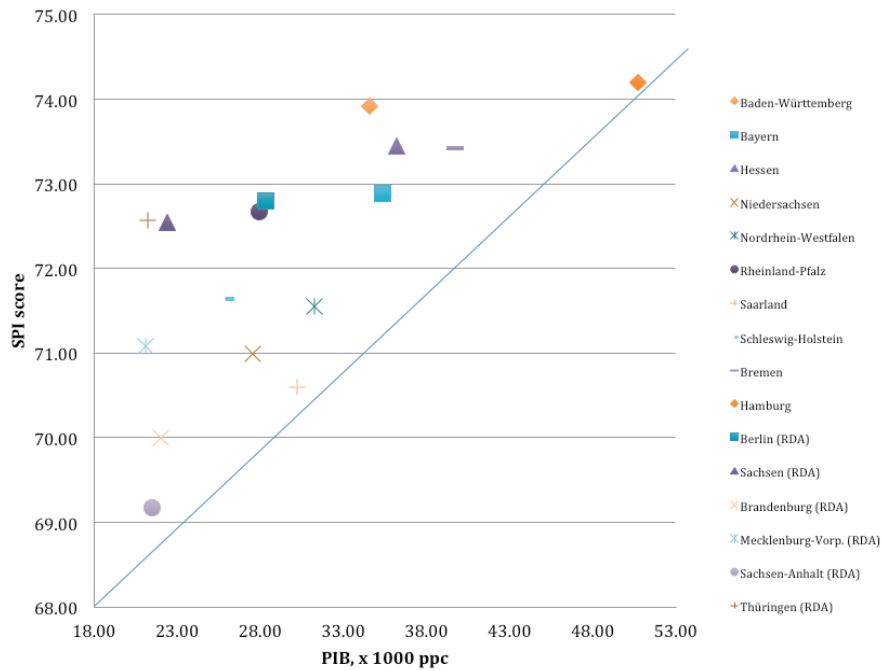

Font: elaboració pròpia a partir de l'EU-SPI

Un biaix PIB/SPI que no s'observa en altres països, malgrat que dins dels mateixos hi hagi regions amb disparitats similars i malgrat que també tinguin implementats mecanismes de transferències fiscals entre regions.

El cas alemany, que mostrem al següent gràfic, n'és paradigmàtic: unes transferències fiscals que respecten el principi d'ordinalitat, que estan limitades quantitativa i temporalment, que estan orientades a impulsar les regions desfavorides i no a congelar les disparitats, i que per tot això presenten uns resultats sense "perdedors" evidents.

GRÀFIC 8: SPI/PIB ALS LANDER ALEMANYS

Font: elaboració pròpia a partir de l'EU-SPI

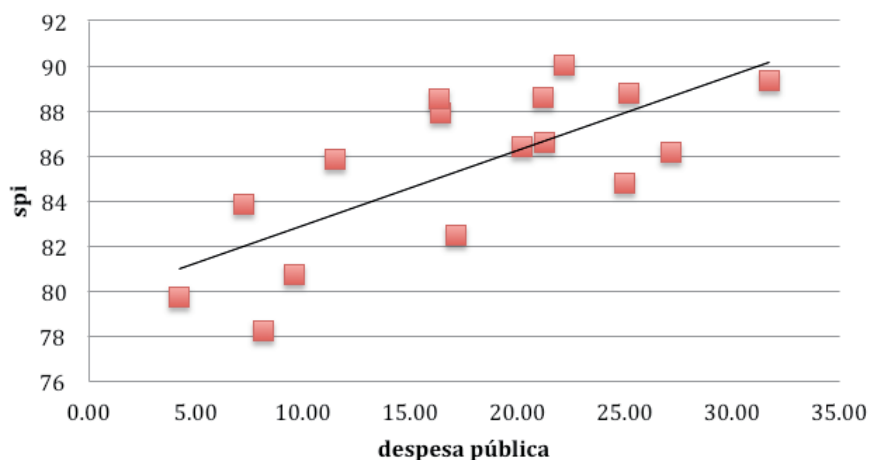
L'estructura veritablement federal alemanya, sense un centre faraònic i amb la voluntat de metròpoli, com passa a França i Espanya, elimina les enormes transferències fiscals "verticals", de la perifèria cap al centre, i permet millorar l'eficiència de les transferències "horitzontals", entre les regions més i menys desenvolupades.

De fet, en massa ocasions ens barallem entre les CCAAs per unes transferències fiscals, bona part de les quals són cap al "centre" malgrat que aquest addueixi patir també un dèficit fiscal –les seves despeses se suposa que beneficien tothom però els seus ingressos, tot i que una bona part depenen dels impostos del conjunt, són exclusivament seus.

1.3 CORRELACIONS

Precisament perquè no inclou magnituds monetàries, l'SPI es pot correlacionar amb aquestes, com ho fem als següents gràfics.

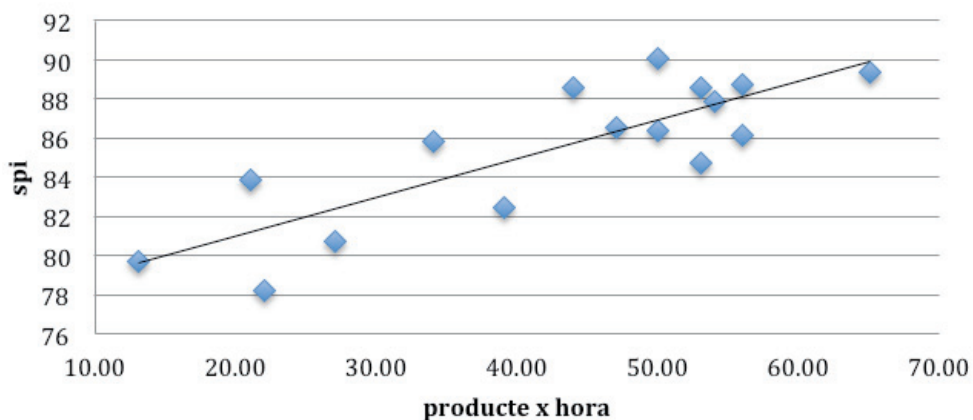
GRÀFIC 9: SPI/DESPESA PÚBLICA

Font: Eurostat, EU-SPI, elaboració pròpia

La correlació entre el progrés social i la despesa pública, expressada en euros per persona, és òbviament positiva i força alta (0,73). Tot i així, no deixa d'haver-hi diferències: per exemple Grècia, el punt més baix del gràfic, hi destina més recursos que Polònia i Portugal i té un inferior nivell de progrés social. Potser és així per la seva elevada despesa militar?

GRÀFIC 10: SPI/PRODUCTIVITAT

Font: Eurostat, EU-SPI, elaboració pròpia

Pel que fa a la correlació entre progrés social i productivitat, encara és superior: 0,83. Fins i tot més alta que la correlació amb el PIB, el qual depèn de la productivitat però també de la demografia i la taxa d'ocupació. En aquest cas, a més, la lectura hauria de ser inversa: a més progrés social, més productivitat.

Tot plegat, els cinquanta indicadors que mesura i conformen l'índex de progrés social hom diria que capturen de manera molt precisa la realitat socioeconòmica, afegint la capacitat per detectar on falla un determinat sistema i on caldria actuar per a millorar-lo.

2.

Indagant les causes

2.1 PRE I RE-DISTRIBUCIÓ

A partir de constatar que l'indicador de desigualtat més comunament emprat, l'índex de Gini⁵, és millor a Catalunya que a la UE-15 (48 versus 51) abans de transferències socials, mentre que és pitjor després de transferències (33 versus 31), com es destaca a l'anàlisi monetària feta per la URV, es podria arribar a pensar que la causa de la nostra major DEP no es troba en la **pre-distribució** sinó en la **re-distribució**; és a dir, en la feblesa de les nostres polítiques socials. I que n'hi hauria prou amb una major dotació d'aquestes per assolir un "rescat" social equivalent al que porten a terme els nostres pares europeus.

Ara bé, sense negar la feblesa de les nostres polítiques socials, el cert és que el gruix d'aquestes polítiques, al voltant d'un 70% aquí i a la UE⁶, constitueixen el que podríem anomenar salaris diferits: pensions i subsidis d'atur, la consecució i quantia dels quals depenen dels drets laborals assolits. I això és així amb independència que les pensions siguin de repartiment, amb les cotitzacions dels treballadors actuals finançant les dels treballadors d'ahir, o bé siguin el resultat de la capitalització de les cotitzacions de cada treballador. Per tant, no tindriem només un problema de re-distribució sinó també de pre-distribució.

Una sola dada per il·lustrar els efectes pre-distributius: si la compensació salarial total a Catalunya l'any 2014 hagués suposat el mateix percentatge del PIB que a la UE-15, un 48,1% en comptes del 45,6%⁷ que va suposar aquí, els costos salarials s'haurien vist incrementats en més de 5.000 milions d'euros! –l'equivalent al salari mínim de mig milió de persones!–. Una part hauria anat directament als treballadors com a més salaris rebuts i, una altra, com a més salaris diferits via cotitzacions. I si els sumem als 3.500 de transferències "socials" que citàvem abans, sens dubte ens situaríem en un nivell DEP per sota de la mitjana UE-15; encara que dins la "caixa única" espanyola, una millora de la pre-distribució suposaria empitjorar la re-distribució, en augmentar de manera automàtica les transferències socials de Catalunya a Espanya.

En tot cas, les cotitzacions socials són un cost laboral més i amb un fort caràcter regressiu, en la mesura que quadres i directius cotitzen proporcionalment menys en funció del seu salari; és a dir, menys com més guanyen. De fet, si s'eliminessin o augmentessin significativament els topalls de cotització actuals, augmentant les cotitzacions de quadres i directius, i alhora tinguéssim una estructura formativa/laboral/salarial similar a la dels nostres pares europeus, amb majors salaris i cotitzacions, automàticament assoliríem també uns nivells equivalents de cotització, i imposició, i una similar dotació per a polítiques socials. Per tant és aquí, en la manca de progressivitat fiscal –via cotitzacions socials i impositiva– i en la nostra estructura formativa/laboral/salarial, on es troben les causes i s'han de trobar solucions per a la nostra major DEP. Encara més quan la piràmide laboral i demogràfica ha disminuït significativament la proporció de treballadors cotitzant respecte pensionistes –i en això sí que canvia, i molt, el fet que el sistema sigui de repartiment o de capitalització–.

5. Un valor 100 suposaria tota la riquesa en unes soles mans i un valor 0 una distribució absolutament igualitària.

6. Font: Eurostat

7. Dades d'Eurostat per a la UE i d'Idescat per a Catalunya. Any 2014.

En certa mesura es pot dir que les polítiques socials en gran part suposen la gestió d'una mena de "caixa de resistència" laboral, resultat d'una solidaritat intra-classe entre treballadors de diferents indrets i edats, i amb una escassa contribució de directius i empresaris –tot i que aquests últims reivindiquen ser-ne els únics pagadors. I en aquest cas, val la pena dir-ho, el percentatge de cotització a Espanya i Catalunya no dista gaire de la mitjana UE, tret del cas de Dinamarca, on les pensions van a càrrec del pressupost de l'Estat i no hi ha cotitzacions de i pels treballadors.

Així doncs, una caixa de resistència de la qual avui, a Espanya, surten més recursos que no entren i on l'única solució que s'escolta passa per reduir les sortides –retallar les pensions i retardar la jubilació. Pel que fa a Catalunya, la seva major proporció de treballadors cotitzant respecte pensionistes, que permetria augmentar el saldo de caixa i/o les transferències, acaba alimentant un dèficit fiscal que, com veurem més endavant, també té efectes negatius sobre l'estructura laboral.

En definitiva, la nostra DEP té causes tant re-distributives com pre-distributives.

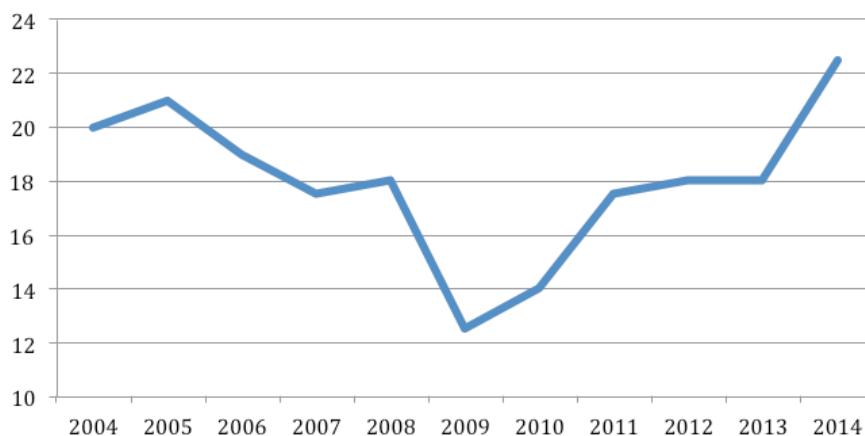
2.2 LA GRAN RECESSIÓ

Pel que fa a la Gran Recessió iniciada el 2008, si bé l'anàlisi monetària clàssica no reflecteix un gran impacte, puix que la pobresa relativa s'ha mantingut força estable com a resultat d'un empobriment generalitzat, una anàlisi més de detall ens mostra que l'impacte ha estat molt considerable i amb efectes estructurals i no simplement conjunturals.

Així, si mesurem la pobresa relativa tot fixant el llindar al nivell previ a la crisi –és a dir, definint el llindar de pobresa en un mateix nivell d'ingressos des del 2004–, durant la bombolla immobiliària el risc de pobresa va caure un 37% i durant la crisi posterior quasi es va doblar, amb una situació final pitjor que la de partida.

Ho mostrem al següent gràfic, extret de dades elaborades pel Centre d'Estudis demogràfics de la UAB.

GRÀFIC 11: POBRESA RELATIVA AMB EL LLINDAR DE POBRESA ANCORAT AL 2004

Font: Centre d'estudis demogràfics UAB

A més, amb la crisi, una major formació ha deixat de suposar un blindatge segur contra el risc de pobresa, puix que aquesta també ha augmentat notablement entre el col·lectiu de joves millor

format de la nostra història; reduint així l'incientiu per estudiar més i agreujant, per tant, la tendència formativa/laboral abans comentada. També la pobresa extrema ha augmentat considerablement, passant d'afectar un 7% de la població el 2009 a un 11,7% el 2015, evidenciant la incapacitat de les polítiques socials davant els col·lectius sense drets laborals acumulats. I davant els ingressos minvants de bona part de la població, uns costos creixents de l'habitatge i els serveis connexos; cosa que converteix la pobresa relativa en absoluta, que retarda l'emancipació dels joves, fa augmentar el nombre de gent sense sostre i ha donat peu a un nou problema social: l'ocupació il·legal.

Pel que fa a la distribució/concentració de la renda, els resultats són molt diferents si s'analitza per decils de població, com solia fer-se habitualment, o si s'analitza per trams d'ingressos, com es fa darrerament a partir de constatar que el darrer decil, el 10% de la població amb majors ingressos, inclou una dispersió de rendes colossal i no es pot tractar homogèniament. De la constatació d'aquest fet han emergit arreu les anàlisis de l'1% més ric i de com aquest s'ha anat enriquint més a mida que el 99% restant s'empobria. I això ha estat així també entre els treballadors i no només entre aquests i els empresaris. A tall d'exemple, l'índex 90/10, que mesura les diferències entre el 10% que més cobra i el que menys, ha passat de 5,95 el 2006 a 7,57 el 2015. Un increment del 27%!

Per tant, si bé l'empobriment ha estat certament generalitzat, i més acusat entre el 10% de població amb menys ingressos i el 10% de població amb més ingressos, fent l'anàlisi per trams de renda es comprova que el nombre de perceptors de rendes altes ha minvat però que alhora ha augmentat molt significativament la renda dels que hi romanen. Ho veiem en el quadre adjunt, elaborat a partir de les dades de l'AEAT.

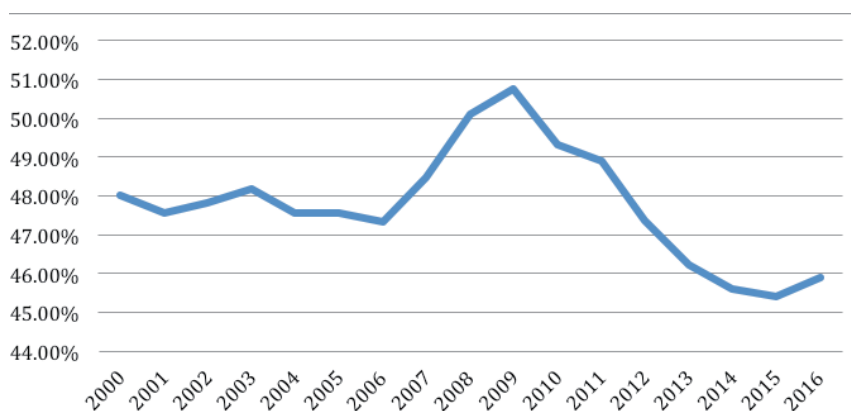
TAULA 3: DISTRIBUCIÓ DE RENDA PER TRAMS, SEGONS DECLARACIONS TRIBUTÀRIES

Trams de renda	Declarants		Renda Mitjana		Augment / Disminució Declarants	Augment / Disminució Renda
	2008	2014	2008	2014	2014 / 2008	2014 / 2008
Fins a 1.500	122.987	226.076			83,82%	
Entre 1.500 i 6.000	344.776	415.070	3.329,22 €	3.384,55 €	20,39%	1,66%
Entre 6 i 12.000	569.589	562.613	8.266,87 €	7.915,24 €	-1,22%	-4,25%
Entre 12 i 21.000	1.034.061	933.184	15.480,50 €	15.015,70 €	-9,76%	-3,00%
Entre 21 i 30.000	638.247	615.905	23.753,12 €	23.364,98 €	-3,50%	-1,63%
Entre 30 i 60.000	603.202	583.207	37.063,42 €	36.044,91 €	-3,31%	-2,75%
Entre 60 i 150.000	156.896	126.395	73.526,21 €	72.353,94 €	-19,44%	-1,59%
Entre 150 i 600.000	21.154	15.508	163.437,47 €	171.059,82 €	-26,69%	4,66%
Més de 600.000	1.786	1.189	514.824,31 €	687.162,09 €	-33,43%	33,48%

Font: Agència tributària espanyola; tributació per CCAA's; dades de Catalunya

Amb la crisi, tret dels dos trams de menys renda, on han augmentat els declarants, a tots els altres ha disminuït el seu nombre de declarants i han els ingressos; sobretot, en els trams superiors. En definitiva, no tothom s'ha empobrit: uns pocs han guanyat molt i uns molts han sortit perdent molt, accentuant-se el caràcter desigual de la nostra societat i tot seguint, en això, una tendència global iniciada sota l'hegemonia neoliberal. També podem veure aquest fenomen amb la participació dels salaris en la distribució de la renda, segons que presentem al següent gràfic.

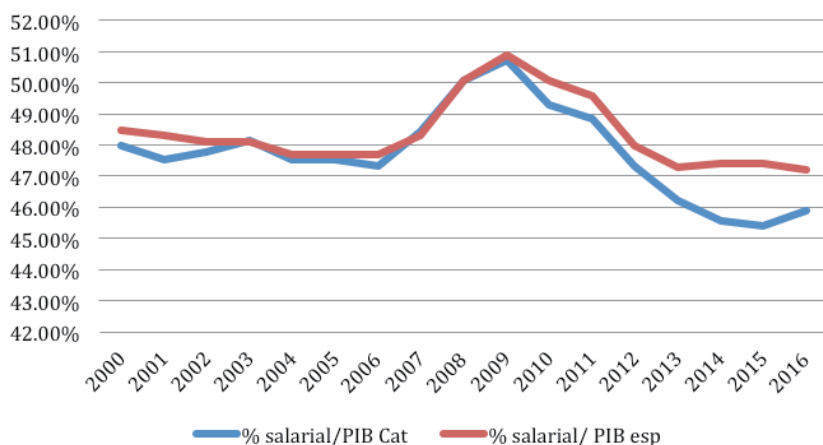
GRÀFIC 12: PERCENTATGE DE PARTICIPACIÓ SALARIAL/PIB

Font: Idescat

D'un percentatge força estable al voltant del 48% fins a l'inici de la crisi, aquesta el fa augmentar per l'efecte successiu de caiguda de vendes i posteriors acomiadaments, i tot seguit el procés d'austeritat/devaluació interna el fa disminuir sensiblement per sota del nivell inicial i fins a situar-se, l'any 2016, en el 45,89%. Més de dos punts per sota del nivell inicial! Un ajust que ha estat significativament més fort a Catalunya que a Espanya, segons que mostra el següent gràfic.

GRÀFIC 13: SALARIS/PIB A ESPANYA I CATALUNYA

Font: INE i Idescat

Potser encara pitjor, a més dels efectes monetaris negatius, que podríem pensar o esperar que fossin conjunturals, la darrera dècada ha comportat un agreujament de les característiques estructurals negatives del nostre sistema socioeconòmic.

- D'una banda, la suma dels dos *booms* econòmics successius, el de la construcció i el turisme, i la devaluació interna aplicada per sortir de la crisi, han agreujat les característiques ja negatives de l'estructura educativa/laboral/salarial, tot augmentant via immigració el col·lectiu de treballadors amb escassa qualificació professional i tot disminuint els salaris d'aquest col·lectiu i de tots els nous entrants al mercat laboral, incloent els joves amb independència de la seva formació.

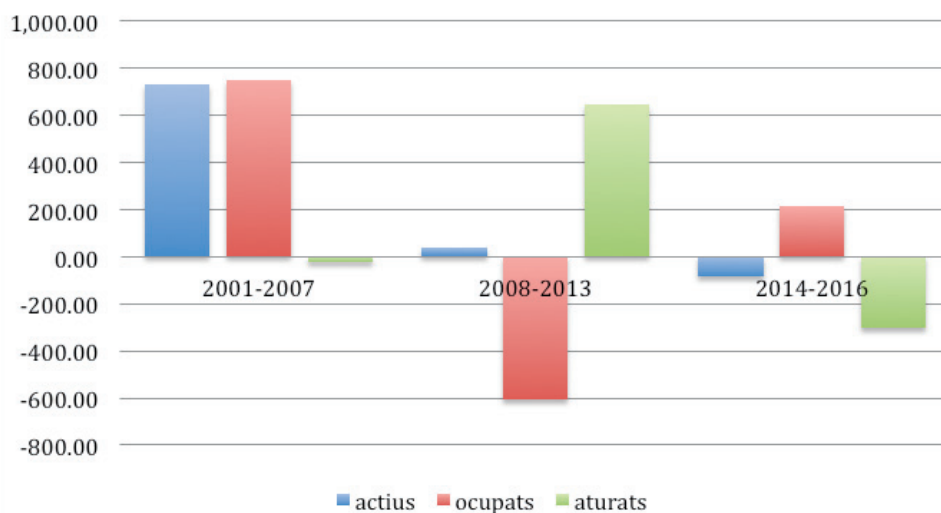
- D'una altra banda ja hem vist l'efecte sobre l'habitatge, amb un encariment accelerat colossal d'un bé bàsic que ja partia d'una situació singular i molt diferent a la de la resta d'Europa, on l'habitatge de lloguer, tant privat com públic, representa un percentatge molt superior al nostre i on els preus de l'energia són sensiblement inferiors.

En suma, si bé és cert que la nostra DEP no ha estat el resultat de la **Gran Recessió**, també ho és que aquesta l'ha agreujada i que ha accentuat els trets **negatius profunds i sistèmics** que en són la seva causa última: un **model econòmic més orientat al creixement que al desenvolupament** (progrés social) i **amb una competitivitat avui dia sustentada en el baixos salaris més que en la productivitat i l'eficiència**.

De fet, encara avui celebrem el creixement del PIB en més d'un 3%, tot i que sigui sense incrementar la productivitat –PIB per treballador ocupat–. L'alt atur ho justifica. Però també ho justificava durant la bombolla immobiliària i el cert és que es creaven llocs de treball i no es reduïa gaire l'atur, que per contra es va multiplicar en esclatar la bombolla, ja que s'anava a cercar en origen treballadors més “barats” i s'oferien llocs de treball de baixa qualificació per atraure uns immigrants que, en arribar, es trobaven amb un salari de fam.

Ho podem veure al gràfic adjunt, on hem dividit el període 2001-2015 en tres períodes: el de creixement (2001-2007), la crisi posterior (2008-2013) i l'actual recuperació (2014-2016); i on es pot veure que durant la bombolla es van crear més de 750 mil llocs de treball, el 97% dels quals coberts per l'increment de la població activa, majorment forana, i només un 3% mitjançant reducció de la població en atur; que durant la crisi es van destruir més de sis-cent mil llocs de treball i va augmentar encara més l'atur, puix que encara augmentava la població activa; i que només darrerament la creació d'ocupació, en paral·lel amb una lleugera disminució de la població activa, ha permès reduir encara més l'atur. Una clara demostració de com avui dia, amb una economia oberta i globalitzada, entre l'ocupació i l'atur hi juguen un paper primordial els fluxos migratoris.

GRÀFIC 14: OCUPACIÓ I ATUR

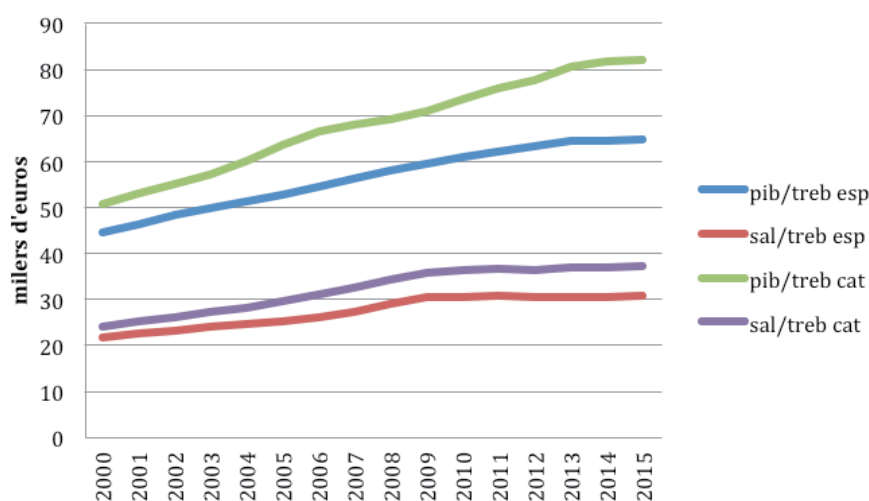

Font: Idescat

2.3 EL DÈFICIT FISCAL

Les antigues barraques a Montjuïc, el Carmel i la Mina, així com els suburbis de la perifèria metropolitana, acrediten que el model de creixement via immigració a “bons preus” ens ve de lluny i que, al nostre entendre, el **dèficit fiscal ajuda a fer-lo crònic**. La lògica és la següent: obligada a obtenir un superàvit comercial per finançar el dèficit fiscal - puix que si produïm 100 i tenim 90 per invertir i gastar, bé que haurem de vendre fora la diferència⁸-, Catalunya necessita ser molt competitiva; la qual cosa vol dir un diferencial prou gran entre producte per treballador i salari. Un diferencial que tant es pot eixamplar augmentant la productivitat, que és sempre més costós, com abaixant salaris, que resulta més fàcil si no hi ha res que ho impedeixi. I si preval això darrer, el resultat és la **baixa participació relativa dels nostres salaris en la distribució de la renda, que segurament és la raó primera de la nostra DEP**.

GRAFIC 15. PRODUCTE I SALARI PER TREBALLADOR

Font: Ine i Idescat

Com podem veure al gràfic anterior, comparada amb Espanya, Catalunya té una productivitat superior i uns salaris que no ho són tant, de superiors; i com a resultat, una distribució de la renda menys favorable als treballadors a Catalunya que a Espanya. Amb dades 2016 d'Idescat i l'INE, la compensació dels assalariats suposava un 47,3% del PIB a Espanya i, com hem vist anteriorment, un 45,89% a Catalunya. Aquests dos punts de diferència poden semblar poc, però equivalen a més de 4.000 milions d'euros l'any. Però encara és més greu, puix que de fet hauria de ser una diferència favorable a Catalunya, atesa la seva superior productivitat.

Aquest diferencial negatiu català també evidencia la major intensitat de capital privat per unitat de producte, en bona part deguda al menor estoc de capital públic estatal a Catalunya⁹, i a la major rendibilitat que cal oferir per atraure'l. Pensem, a tall d'exemple, en infraestructures com les autopistes i en serveis bàsics com l'educació i la sanitat, on el concert públic-privat és un fet històric a Catalunya. Tot plegat, un diferencial pre-distributiu que no és en absolut negligible i que es veu augmentat,

8. Agafant el període 2000-2015 podem comprovar que el superàvit exterior català, sumant el saldo amb Espanya i la resta del món, ascendeix a poc més del 8% de promig; el mateix percentatge del nostre dèficit fiscal.

9. A Catalunya hi ha al voltant de l'11% dels actius fixos de l'estat, quan hi hauria d'haver el 16%, segons població, o millor el 19%, segons el nostre PIB en relació al total estatal.

després, pel dèficit fiscal suportat majoritàriament pels treballadors –atès que en són els principals contribuents fiscals i també haurien de ser els principals beneficiaris de la despesa pública–.

I el pitjor és que aquest dèficit fiscal nostre tampoc no beneficia “estructuralment” les regions receptores, puix que les fa poc competitives i, en conseqüència, amb menys ocupació que no tindrien. De fet, el mecanisme de transferències fiscals espanyol és absolutament pervers: congela les disparitats entre regions i augmenta la seva DEP interior; en uns llocs via atur i en altres, com ara Catalunya, amb uns salaris rebuts i diferits inferiors als que correspondrien. Els gràfics on comparàvem la relació PIB/SPI als lands alemanys i les CCAA's espanyoles, són una bona mostra del molt pitjor funcionament del mecanisme espanyol de transferències en relació amb l'alemany. En poques paraules, mentre que l'espanyol congela les disparitats, l'alemany pretén eliminar-les tot impulsant les regions menys desenvolupades; per això el seu Consell de Política Fiscal, amb dret a vot de tots els lands, examina les inversions que s'hi fan a totes.

Val a dir, però, que el model nostre actual, tot i que lesiu pels treballadors d'arreu de l'Estat, té avantatges per a (alguns) empresaris. L'atur ha estat sempre l'exèrcit de reserva que permet mantenir baixos els salaris i alts els beneficis. Mantenir aquest exèrcit a prop i sense restriccions de mobilitat ha permès durant anys uns salaris baixos a Catalunya, tancant el cercle, virtuos per alguns i vicios per a uns altres, del dèficit fiscal/superàvit comercial. Per això la dreta mai no s'ha queixat gaire del dèficit fiscal? I fins i tot ha convençut una certa esquerra que era un exercici de solidaritat necessari!

En conclusió, el dèficit fiscal no només afecta la capacitat re-distributiva del Govern de la Generalitat; també afecta la pre-distribució dels recursos disponibles pels treballadors.

2.4 L'EFICIÈNCIA

En tot cas, resoldre el dèficit fiscal no suposaria esdevenir de cop com els països que sovint prenem de model, com ara Dinamarca. Les següents dades ho il·lustren:

	PIB hora/ Treballador (1)	Cost Salarial Mig x hora (2)	Marge (1)-(2)	% Salarial (2)/(1)	Pressió Fiscal
Dinamarca	65 €	34,5€	30,5 €	52,30%	56,70%
Catalunya	46 €	21 €	25 €	45,60%	37%
Diferència %	41,3%	64,3%	22%		

Font: elaboració pròpia amb dades 2014 d'Eurostat i Idescat

En relació amb Catalunya, a Dinamarca el producte per treballador és un 41% superior, el cost salarial un 64% superior i, tot i així, el marge brut és un 22% superior. Quant a la participació salarial en la distribució de la renda, és 4 punts superior, i pel que fa a la seva pressió fiscal, fins a 19 punts. Com a resultat, la pobresa relativa a Dinamarca és un 50% inferior a la de Catalunya, els beneficis empresarials són més grans i els salaris nets, després d'impostos, també –22,6 front a 15,75–, sense comptar amb els molt millors serveis públics.

Hom podria pensar que n'hi hauria prou amb pujar els salaris a Catalunya fins que assolissin un similar % de la renda. Amb dades d'avui, això suposaria uns 17.000 milions d'euros addicionals de salaris o, el que és equivalent, un augment del 17%. Cal tenir present, però, que les envejables xifres de Dinamarca tenen com a origen la seva molt superior productivitat o eficiència, evidenciades en el

41,3% superior nivell de producte per hora treballada¹⁰.

Un factor en absolut menor, puix que en una economia oberta i, de fet, en una economia que necessita importar recursos que no disposa com és el cas de Catalunya, cal una competitivitat que en forta mesura determina els graus de llibertat per a la distribució de la renda entre beneficis i salaris. Perquè si la taxa de beneficis en un indret és inferior que en altres, les inversions i la producció en fugiran; per tant, en una indret amb una productivitat baixa, els salaris hauran de ser-ho encara més per tal de permetre una taxa de beneficis equivalent.

En termes formals, la relació entre salaris i productivitat ve determinada per la següent equació:

$$W = 1 - (r/R)$$

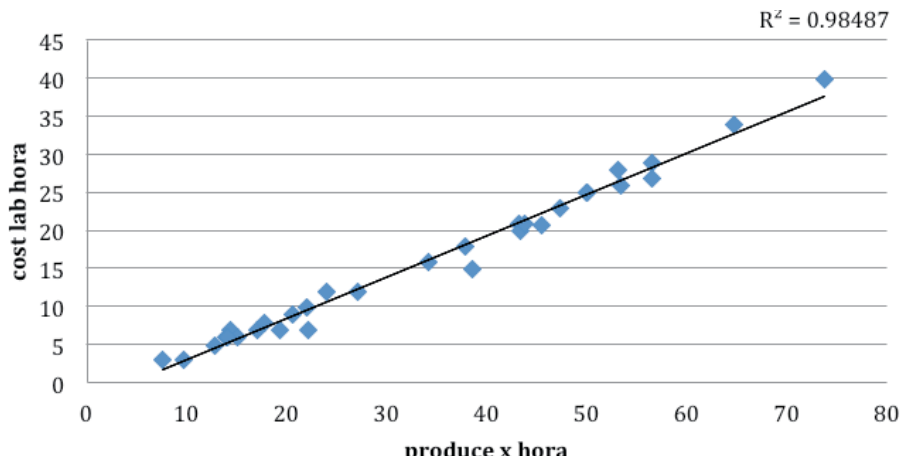
On (W) és el percentatge de la renda que reben els treballadors; (r) és la taxa de beneficis empresarials, que en un món globalitzat tendeix a igualar-se arreu; i (R) l'eficiència o productivitat país. D'on es deriva que per augmentar (W) cal augmentar (R). I d'on també es deriva que Catalunya, amb una (R) superior a Espanya, també hauria de tenir una participació salarial més gran.

El següents dos gràfics, elaborats a partir de dades 2014 d'Eurostat, i d'Idescat pel que fa a Catalunya, donen una idea clara de com s'evidencia això al conjunt de la UE. Al primer podem veure la correlació gairebé total entre productivitat i salaris. Sortir de la línia, a còpia d'augmentar els salaris per sobre de la productivitat, suposaria una pèrdua de competitivitat que acabaria col·lapsant l'economia –dèficit comercial, deslocalitzacions, deute exterior...-. Viceversa, uns salaris per sota la corresponent productivitat suposa una atracció d'inversions i de producció que pot acabar fent col·lapsar l'economia per l'altre extrem: manca de cohesió social i de demanda interna. França podria ser un exemple del primer cas, i com bé sabem no es troba avui en el seu millor moment econòmic; i en l'extrem oposat trobem Catalunya i Itàlia, lleugerament per sota.

Val a dir que, des dels anys 90, Alemanya va iniciar un procés de contracció salarial, amb augments continuats de la productivitat per sobre dels salaris, que en primera instància la va fer líder en competitivitat i, en segona, va forçar la contracció a la resta d'Europa via austeritat i devaluacions internes. Només França, com el gals davant Roma, han resistit fins al moment.

10. Càlcul per hora atesa la seva inferior jornada laboral anual.

GRÀFIC 16: PRODUCTE/COST LABORAL HORA

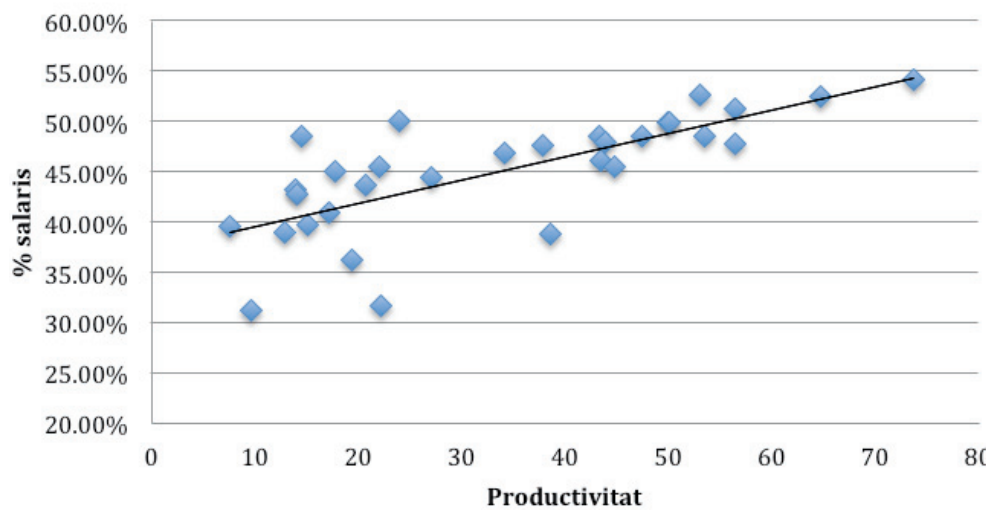

Font: Eurostat

Al segon gràfic podem observar com les dades empíriques corroboren l'equació que descrivíem anteriorment; és a dir, com augmenta la participació salarial a mesura que ho fa la productivitat. La correlació no és tan elevada atès que un càlcul acurat de la productivitat hauria de tenir en compte la intensitat de capital, que pot diferir entre països com hem vist que passa entre Espanya i Catalunya. De fet és en aquest segon gràfic on "l'anomalia" catalana és més evident, en situar-se netament per sota d'Espanya, malgrat la inferior productivitat d'aquesta segona.

En annex final s'inclouen aquests dos gràfics de manera ampliada i amb indicació dels països corresponents a cada punt.

GRÀFIC 17: PRODUCTIVITAT- SALARIS/PIB

Font: Eurostat

Aparentment, doncs, a Catalunya hi ha marge per augmentar els salaris fins, com a mínim, corregir l'esmentada "anomalia" (al voltant d'un 4%). Enllà d'això no sembla que hi hagi gaire més marge

per augmentar-los significativament si no ho fa alhora la productivitat i, per tant, sense afectar sensiblement la nostra competitivitat.

Això no obstant, i en la mesura que els salaris mitjans són el resultat de diferents graus de dispersió, molt més alta a casa nostra que en la majoria de països del Nord, sí que hi ha força graus de llibertat per mirar de corregir-la; és a dir, per mirar de minorar la dispersió/desigualtat entre treballadors. Quelcom rellevant quan al nostre país la devaluació salarial interna no ha estat pas homogèniament distribuïda: els qui han mantingut el lloc de treball, incloent els funcionaris públics, no l'han vist caure pas tant com els qui l'han perdut i s'han sumat al col·lectiu de nous entrants, joves i immigrants que han patit el gruix de la devaluació.

En suma, les causes últimes de la nostra DEP, que la Gran Recessió ha agreujat força, tenen origen en un conjunt de factors lligats al nostre model econòmic:

- Escassa dotació per a les polítiques socials, tant les lligades com les no lligades a drets laborals assolits
- Un dèficit fiscal recurrent excessiu
- Una baixa participació salarial en la distribució de la renda
- Una baixa productivitat relativa
- Una baixa qualificació professional, tant requerida com disponible
- Un model fiscal regressiu, tant impositiu com en les cotitzacions socials
- Una baixa pressió fiscal en comparació al nostres pars
- Una alta dispersió salarial, amb un *gap* enorme entre els salaris més alts i els més baixos.

I pel que fa a l'habitatge, que és on avui es materialitza principalment la pobresa, tan extrema com relativa:

- Escassa dotació d'ajudes públiques (1/6 de la mitjana UE)
- Política d'habitatge insuficient, històricament orientada a l'habitatge en propietat
- Baix percentatge d'habitatge en lloguer, tan privat com públic
- Costos totals d'urbanització repercutits en l'habitatge
- Especulació (i *boom* turístic)
- Serveis a la llar en mans d'oligopolis
- Un transport públic insuficient i poc fiable, que augmenta la distància al centre i, per tant, l'encongeix i encareix.

3.

Algunes propostes d'actuació

3.1 MESURES PAL·LIATIVES I PREVENTIVES

L'extensió i intensitat de la nostra DEP ens podria dur a l'anomia, vista la desproporció dels mitjans disponibles per afrontar-la. I aquesta anomia podria sumir-nos en la impotència. Ho hem vist en temps recents, quan es podia sentir, al si de l'administració i en el debat públic, que al país hi havia mig milió de persones amb les quals no hi havia res a fer, enllà d'esperar que marxessin o, dels més grans, que morissin.

Alternativament a l'anomia podríem caure en la cerca de solucions "màgiques", com al nostre entendre ho seria la Renda Bàsica Universal. Màgica en tant que irreal, atesa la quasi segura impossibilitat de ser acceptada per una majoria, com ho demostren referèndums al respecte duts a terme a Suècia i Suïssa; i màgica en tant que la seva viabilitat econòmica descansa en un "ceteris paribus" impossible, puix que suposar que no afectaria el comportament de treballadors i empresaris no sembla gens raonable. D'altra banda, la suposada justícia social que n'hi serveix de base, referida al fet de poder disposar d'una renda com a element imprescindible per ser lliure, no es correspon amb el fet que hi sigui garantida en qualsevol cas ni tampoc satisfà l'imperatiu moral kantian de generalització universal, puix que exigeix que hi hagi qui, en comptes de cobrar, pagui. Seria tan just i viable, de fet, com demanar que caigui manà del cel.

Separar drets d'obligacions sembla la millor via pel suïcidi social; ja sigui no exigint-les als de dalt, els definim com els definim, com els de sota. Així les experiències conegudes de renda garantida a determinats col·lectius, als indis dels EUA i la Guaiana francesa, o els complements salarials als mateixos EUA, Regne Unit i altres països, no fan sinó mostrar la cronificació de la DEP, marginalitzant els col·lectius suposadament beneficiaris, per acabar beneficiant corporacions com McDonald o Walmart. Ho hem vist quan fèiem la diagnosi, a la primera part d'aquest document: països amb generoses polítiques socials on la DEP roman alta malgrat que (quasi) no hi hagi atur.

Enllà del salari corresponent, la feina és una via de reconeixement i participació social que no podem negar a ningú, tot acontentant-nos si tothom rep una renda. La rebel·lió a la "banlieu" de París no era per tribus mancades de subsidis sinó d'esperança; com la dels "blue-collar" americans que han acabat votant a favor de Trump. La plena ocupació pot certament ser una quimera si l'atur esdevé imposat mitjançant mecanismes com el NAIRU –*non accelerating inflation rate of unemployment*–, que el fixen al nivell que convé per assegurar que els salaris es mantinguin prou baixos. Enllà d'això, mentre hi hagi demanda insatisfeta hi ha potencial de feina, i hores d'ara ningú pot negar que no n'hi hagi, de demanda insatisfeta. Altra cosa és que no sigui efectiva perquè la distribució de la renda, concentrada en poques mans, ho faci impossible.

Servir al capital l'excusa perquè tot romanguí com ara, a còpia de pal·liar les conseqüències amb una Renda Bàsica que pagaran els de sempre, és ser-ne còmplice. Per no ser-ho, cal atacar-ne les causes: imposar, en comptes de la NAIRU, la NURI –*non unemployment rate of interest*–; acabar amb els paradisos i l'elusió fiscal; equiparar les rendes del capital i les del treball; penalitzar monopolis i oligopolis; coordinar les polítiques de demanda a nivell mundial... Impossible? Tant com la lluita pel canvi climàtic i no per això podem deixar de perseguir-lo.

Per tot plegat ens sembla que per evitar tant l'anomia com l'alternativa màgica, cal dividir el problema i determinar quina part es pot resoldre amb les polítiques socials i la dotació financera disponibles, i quina part demana uns canvis estructurals que depassen la capacitat i recursos de les polítiques socials, i que per tant demanen el concurs governamental sencer; encara més: el concurs del país sencer, una mena de *New Deal* que aglutini tota la societat.

El cas de l'habitatge n'és paradigmàtic. Fins i tot assolint un dotació financera similar a la mitjana de la UE per ajuts a l'habitatge, que és sis vegades superior a la nostra, no podríem pas resoldre un problema que afecta al 56% de la població que declara suportar un cost excessiu i/o insostenible, ni un problema que afecta a un gran percentatge de joves sense feina o amb sous de misèria. Resoldre el problema dels sense llar (unes 4.000 persones), o dels qui han de triar entre menjar o pagar el pis (al voltant d'un 5%), s'hauria de poder resoldre amb ajuts socials directes; però garantir la disponibilitat d'un habitatge digne a tothom demana una política multisectorial que inclogui la producció de sòl i d'habitatge, la mobilitat, els costos dels serveis, l'especulació, l'ocupació il·legal i el *boom* turístic.

També revertir l'estructura educativa demana un enfoc multisectorial: des de l'educació bàsica per prevenir les causes de l'abandonament escolar, molt lligades amb la baixa adopció de capacitats en lecto-escritura, fins a la formació continuada, imprescindible en un context de constant canvi tècnic que demana un reciclatge permanent; i, sobretot, des del mercat laboral, on ha d'emergir una major demanda de llocs de treball més qualificats i amb millors condicions.

És en aquest sentit que entenem que una part important de la tasca del departament de Benestar Social consisteix a coordinar i empènyer polítiques multisectorials. Això permetria actuar en dos fronts alhora: **pal·liar la pobresa i atenuar la desigualtat.**

- **Prevenir i pal·liar la pobresa** material o extrema amb polítiques socials directes i amb l'objectiu d'eradicar-la. Si cal, com de fet caldrà, recuperant recursos d'àmbits on l'SPI mostra que estem per sobre del nostre nivell de PIB i/o d'aquells propers a la saturació; és a dir, on més inversió ja no dona com a resultat uns guanys significatius en la qualitat del servei o en els resultats obtinguts.

Per què no impulsar una mena de *Bill of Rights* com la impulsada per Roosvelt un cop que la màquina per guanyar la guerra treballava a ple rendiment? Una carta de drets i obligacions, amb la corresponent dotació financera, per garantir a tothom l'ocupació, incloent el treball social, i l'accés a la formació més adequada per aconseguir un lloc de treball i/o l'auto-ocupació. Una carta que incardinés l'executiu, el legislatiu i la societat civil, tot entenent i fent entendre que un bon país necessita el concurs de tothom.

- **Atacar la desigualtat de manera sistèmica**, amb polítiques multi-departamentals adreçades als canvis estructurals necessaris que s'han apuntat fins aquí, tot començant per uns **plans estructurals per la requalificació dels llocs de treball, la igualtat de gènere, l'habitatge i contra la corrupció i la ineficiència de l'administració.**

En paral·lel, i juntament amb la lluita per reduir o eliminar el dèficit fiscal que ja està en marxa, caldria endegar una de similar per millorar de manera significativa la nostra productivitat o eficiència. L'exemple de Dinamarca mostra que no hi ha un "*trade-off*" entre equitat i eficiència sinó el contrari: una societat més equitativa pot esdevenir més eficient, en termes de productivitat

i competitivitat. I l'element cabdal aquí pot ser l'augment significatiu del salari mínim; un salari mínim que era tradicionalment una referència llunyana, puix que els salaris reals eren tots superiors, però que amb la crisi i l'alt atur ha esdevingut cada dia més proper als salaris reals.

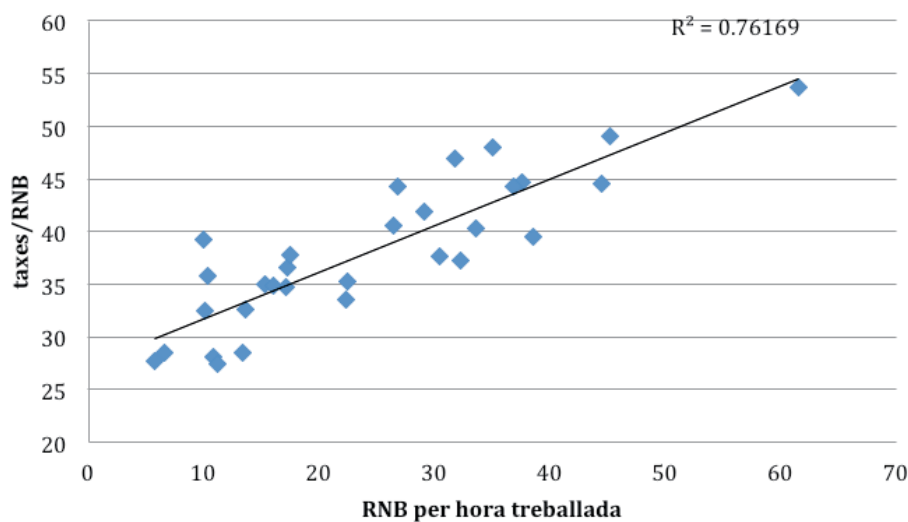
3.2 RE-DISTRIBUCIÓ O PRE-DISTRIBUCIÓ?

No hi ha millor re-distribució que la pre-distribució; és a dir, un repartiment més just de la renda que suposi plena ocupació, millors salaris i millors condicions laborals. I tal com hem vist abans, això exigeix major productivitat per poder assolir una major participació dels salaris en la seva distribució. L'exemple de Dinamarca; que no en va és el país europeu més igualitari i no en va el país amb menor corrupció.

Tot i que se sol associar la **productivitat** amb la laboriositat dels treballadors i la disponibilitat de mitjans (capital), el fet d'augmentar els factors (inputs) pot fer augmentar el producte (output), però no el seu rati; és a dir, la quantitat d'output per unitat d'input o, altrament dit, la productivitat o eficiència. Aquesta és, de fet, una característica sistèmica, puix que qualsevol producte o servei demana la incorporació i transformació d'altres, i és el resultat directe de la **qualitat institucional** i el **nivell de coneixement** de la població: bé intangible, en les ments i els hàbits dels treballadors i directius; bé tangible, incorporat en procediments, infraestructures i tecnologia.

Podríem dir, de fet, que és el bé públic per excel·lència; una herència del passat que hauríem de preservar i incrementar per afrontar el futur.

GRÀFIC 18: PRESSIÓ FISCAL I PRODUCTIVITAT

Font: Eurostat

Com veiem al gràfic 18, la correlació entre productivitat i pressió fiscal és alta i positiva: a més pressió fiscal, major productivitat; tret d'excepcions com ara Hongria¹¹, amb una de les productivitats més baixes de la UE malgrat una relativament alta pressió fiscal.

11. A l'esquerra del gràfic, el punt més allunyat per sobre de la recta de regressió

Una correlació, però, no implica causalitat i tant podria ser que una alta productivitat/renda per càpita servís per mantenir un generós estat del benestar com a la inversa. Per què hauria de ser a la inversa? Doncs perquè afegir mitjans per explotar qualsevol propietat pot facilitar treure'n el màxim i amb el mínim esforç, però no fa augmentar aquest màxim. Per augmentar-lo cal irrigar i adobar la propietat, i això és el que fan les finances públiques. En altres paraules, via impostos i despeses/inversions públiques alimentem l'hoste socionatural que explotem, uns amb la seva feina i altres amb el seu capital. Per tant, si volem augmentar la nostra productivitat, que és el rati amb què es transformen els inputs en outputs, ens caldrà augmentar i aplicar adequadament la nostra pressió fiscal per finançar infraestructures, recerca, innovació, educació...

Una major pressió fiscal que no necessàriament passa per l'increment de tipus impositiu a les rendes del treball, que són equiparables als europeus, sinó per l'increment a les rendes del capital i l'augment de la base imposable: més treballadors millor pagats, amb una major participació en la distribució de la renda, suposaran un augment automàtic de la pressió fiscal agregada, atès que les rendes del treball, i el consum a què es destinen, tenen una pressió impositiva molt superior a la dels beneficis empresarials. Mentre que aquests aporten poc més de l'11,6% dels ingressos tributaris¹², el gruix de la recaptació fiscal l'aporten les rendes del treball, l'IVA i els impostos especials. Per tant, desplaçar beneficis cap a majors salaris permet "multiplicar" la imposició marginal. Un euro més a beneficis pagarà en impostos al voltant de 7 cèntims¹³, com a molt vint si es tradueix en dividendes¹⁴, i un euro més per als salaris més baixos pagarà més de cinquanta si sumem cotitzacions socials, IRPF i IVA.

Per tant, una major participació salarial en la distribució de la renda permetria augmentar una pressió fiscal que, ben emprada, pot fer augmentar la productivitat "país". Faríem fugir amb això el capital privat? Certament ho faríem si el rendiment que es pot obtenir a casa nostra és inferior aquí que arreu; és a dir, si per a una mateixa inversió, el diferencial entre producte per treballador i salari fos inferior. Però si augmentem la productivitat, aquest diferencial no té per què disminuir tot i que augmenti el quocient salaris/producte. Recordem l'exemple danès i la comparació amb Catalunya.

Econòmicament mesurem la productivitat com el quocient entre el producte obtingut i els inputs emprats (treballadors, capital). Ho podem fer en unitats físiques, o, si multipliquem el producte pel seu preu, en unitats monetàries. Unes unitats monetàries que ahora expressen un conjunt de relacions socials i intercanvis que anomenem "mercat". I en ambdós casos, el físic i el monetari, la capacitat pública o col·lectiva per influir-hi en la millora de la productivitat és cabdal: educació, formació, recerca, qualitat institucional, cura dels recursos naturals i infraestructures, pel que fa a la productivitat física, i regulació, pel que fa a l'econòmica; on no sempre més vol dir millor. De fet, un excés de producció, entès com a superior a la demanda, pot fer caure tant els preus que el resultat final sigui pitjor que amb una producció menor; quelcom que és molt possible que ens estigui passant avui amb el turisme i els serveis associats, amb un resultat que pot ser econòmicament pitjor del que tindriem si fos menor o, en tot cas, si l'augment de l'oferta es mantingués per sota del de la demanda. En tot cas caldria augmentar la despesa per turista que no el seu nombre; i augmentar-la allí on afegim més valor, com ara amb el patrimoni cultural, i no on bona part del valor afegit l'hem d'importar, com passa amb l'alimentació amb més del 50% de les matèries primeres.

Incrementar la productivitat a Catalunya, de manera que sigui econòmicament convenient per poder incrementar els salaris rebuts i diferits, per millorar ahora la predistribució i la redistribució, demanaria actuar en els següents àmbits:

12. Recaptació impost sobre societats 2016, segons l'AEAT.

13. Malgrat que hi ha marge per augmentar els impostos sobre beneficis, aquests estan sotmesos a la competència fiscal forana i la mitjana UE no és gaire superior. Caldria atacar, sobretot, les deduccions empresarials que beneficien majorment a les corporacions.

14. Aquí sí que caldria equiparar rendes del capital i del treball, si bé amb força control sobre el desplaçament a paradisos fiscals.

- Detectar i acabar amb els colls d'ampolla de tota mena allí on convé augmentar la producció –incloent els factors intangibles esmentats abans i les infraestructures–.
- Regular l'oferta allí on resultaria econòmicament millor reduir-la.
- Augmentar la base imposable i la progressivitat fiscal; i treure els topalls a les cotitzacions socials.
- Millorar l'eficiència de l'administració mitjançant una reforma que inclogui una justa gestió d'incentius dels servidors públics.
- Fomentar el coneixement, des de l'educació bàsica fins a la recerca, i facilitar la seva conversió en innovació.
- Esdevenir estat-emprenedor, tot fomentat l'especialització intel·ligent en aquells àmbits on Catalunya té excel·lència tecnològica i industrial.
- Vetllar perquè hi hagi veritable competència allà on és més eficient el mercat i assegurar una gestió pública eficient allà on hi ha externalitats, positives o negatives, i el mercat és sempre ineficient.

Totes aquestes actuacions demanen un pla de detall que depassa l'objectiu d'aquest estudi. En tot cas, i atès que el més fàcil i alhora prioritari fóra evitar els excessos d'oferta que fan caure econòmicament la productivitat, val la pena recordar que qualsevol regulació és sempre millor via preus, amb tècniques fiscals, que no per via quantitativa. La moratòria hotelera de Barcelona, per posar un exemple actual, fa rics els hotelers que ja operen i fa emergir alternatives segurament menys desitjables; per contra, augmentar el preu de la llicència, aprofitant per invertir-la i que de ser *ex-ante* passi a ser *ex-post*, revertiria en l'erari públic i acabaria limitant l'oferta al nivell de la demanda existent pels nous preus, que serien més alts, i sense generar excessos de demanda a la cerca d'alternatives.

3.3 SALARI MÍNIM?

El creixement de treball mal pagat i precari en determinats sectors, com ara el turístic, és de per si una evidència de l'excés d'oferta de què parlàvem abans, la qual suposa una reducció de la productivitat “país”. És a dir: fa baixar els preus més que no augmenta la quantitat de producte, i com a resultat fa baixar la productivitat en termes monetaris i això, segons les empreses, justifica els baixos salaris; un cercle viciós que cal trencar amb regulació, com s'indicava abans, o bé amb un increment significatiu del **salari mínim, en cap cas per sota dels 1.000 euros/mes**, i un increment de la inspecció i el control necessaris per evitar el dumping empresarial.

De fet, el 2016, per primera vegada des que hi ha registres comptables, el PIB per treballador ha disminuït en termes nominals respecte el 2015 –81.800 contra 82.210 euros–; mig punt nominal al qual cal afegir els més de dos punts d'inflació. Just el contrari del que caldria i com a confirmació evident de la necessitat de canviar el model.

Un significativament major salari mínim ajudaria en aquest canvi i permetria assolir, tot alhora: una menor dispersió salarial, una reducció d'activitats contractores de la productivitat global, una reducció de la DEP i un augment de cotitzacions socials i recursos públics. Ho va fer Suècia anys enrere i el Regne Unit ho ha decidit molt recentment. En el primer cas un govern socialdemòcrata i, en el segon, un de conservador. Per tant, no pas per ideologia sinó per eficiència.

És possible que un augment significatiu del salari mínim també suposi menys ocupació potencial,

però en tot cas no més atur; puix que una oferta de llocs de treball sense grans requeriments formatius és el millor reclam per fomentar l'abandonament escolar i la migració, i per fer augmentar la població activa inclús per sobre de l'ocupació. Per tant, triar entre menys atur o més ocupació, també suposa triar una determinada política formativa i migratòria, on les patronals poden estar a favor de més migració i menors salaris, i els sindicats en contra. A qui aconseguir? Sembla evident que atraure més immigrants dels que poden treballar en condicions dignes només pot suposar un augment de la DEP, on entraran molts d'aquests immigrants.

De fet, aconseguir les patronals i justificar-ho amb el "bonisme" de les portes obertes pot tenir efectes bumerang enormes i a més suposa el pitjor favor als països origen d'emigrants; puix que abaixar els salaris aquí, on tenim major productivitat, obliga a abaixar-los encara més allí, on ja són tan baixos que a penes permeten sobreviure. La fal·làcia que diu que aquí cal abaixar salaris per fer front a la competència dels països emergents suposa, de fet, un veritable dumping o competència deslleial cap aquests països i ha donat lloc a una espiral salarial regressiva que en bona part està darrera la Gran Desigualtat iniciada els anys 80 del segle passat.

Una confrontació semblant entre patronals i sindicats té lloc amb la negociació salarial. Els sindicats la volen col·lectiva i en funció de com evolucionen els preus i la productivitat "país", i les patronals a nivell empresarial i en funció de la productivitat de cada empresa. Si preval el criteri de les patronals, s'incentivarà el mal empresari, que no inverteix ni innova, puix que no haurà d'augmentar salaris en no augmentar la seva productivitat; si per contra preval el criteri sindical, i la negociació es fa en funció dels guanys de productivitat "país", s'incentivarà l'empresari que hagi millorat la productivitat per sobre de la mitjana. I incentivant aquest darrer, s'impulsarà l'augment de la productivitat país, mentre que es faria disminuir en cas d'incentivar el que menys ho sigui.

Tan aviat com vagin desapareixen els llocs de treball de baix nivell es farà més evident la manca de formació dels treballadors disponibles. Com prevenir el "miss-match"? És gairebé impossible saber quins perfils es podran requerir demà, però sabem que la bona formació reglada augmenta la resiliència cognitiva dels alumnes, facilitant el seu reciclatge quan convingui. Per tant, l'important fóra atraure de nou a classe als *ni-nis* i a tot treballador amb baixa formació reglada. Una possible via fóra la d'establir un **salari mínim diferenciat, més alt pel treballador amb estudis, i una cotització social més alta pel treballador sense estudis**. A l'empresa li hauria de ser equivalent, però hi hauria incentius perquè els treballadors es formessin.

3.4 CONCLUSIONS

En definitiva, una millora significativa de la DEP no s'assolirà exclusivament amb millores de les polítiques socials, que en tot cas haurien de prioritzar l'objectiu de treure de la pobresa aquells que la pateixen de manera extrema i amb privació material; alhora, serà gairebé impossible millorar la dotació econòmica per a les polítiques socials sense canvis estructurals i sistèmics. Perquè en les condicions actuals pocs ciutadans estaran a favor d'augmentar la pressió fiscal i pocs treballadors ho estaran a favor de bescanviar salari present per diferit –sobretot, amb l'actual i interessat descrèdit del futur de les pensions públiques–. En canvi, totes dues coses es donarien de manera quasi automàtica si el gruix de treballadors amb baixa formació i baixos salaris esdevinguessin treballadors més formats, obtinguessin superiors salaris i donessin lloc a majors cotitzacions socials i impostos. De fet, totes dues coses es donarien si les nostres piràmides de formació i salaris s'acostessin a les dels nostres països europeus, en comptes d'allunyar-se'n com està succeint sota el model econòmic actual.

Quan a la necessària millora de la qualitat democràtica, a banda dels canvis institucionals que aquest

país ja té en marxa, cal una profunda reforma de l'administració, incloent una correcta gestió d'incentius pels servidors públics. Tenint present, a més, que baix nivell educatiu i baixa qualitat democràtica són elements altament correlacionats i que l'augment d'aquell farà possible i imprescindible la millora d'aquesta. Quelcom similar en importància i impacte cal dir respecte a la igualtat de gènere: la taxa de subocupació femenina suposa una notable reducció de l'eficiència sistèmica respecte al nostre potencial; a més, es tracta d'un col·lectiu amb demostrada major capacitat i/o voluntat d'absorció de nous coneixements.

En resum, deu mesures semblarien prioritàries; algunes de competència directe del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies i altres per impulsar conjuntament amb els altres departaments del Govern:

- Augment dels ajuts socials no condicionats a drets laborals
- Renda garantida “condicionada” a capacitació i/o treball social
- Augment significatiu del salari mínim i dels topalls de cotització social
- Pla estructural per la requalificació dels llocs de treball (formació/treball)
- Pla per la igualtat de gènere
- Pla estructural per l'habitatge
- Pla contra la corrupció i per l'eficiència pública
- Pla d'especialització intel·ligent
- Detecció de colls d'ampolla que impedeixen el creixement
- Regulació fiscal contra els “excessos” de producció

La gran majoria d'aquestes mesures depassen l'àmbit competencial autonòmic i requereixen uns recursos avui aplicats a finançar un dèficit fiscal sense parangó al món i amb efectes doblaments lesius per a la ciutadania del país: l'esforç de competitivitat “excessiva” que demana i, a sobre, la no disponibilitat dels recursos obtinguts amb aquesta. Un fet que més que confirmar explica el clam de la ciutadania en pro d'una Catalunya estat.

Llistat de taules i gràfics

Taula 1: Pobresa relativa, exclusió i desigualtat a Catalunya, Espanya i la UE

Taula 2: Pobresa relativa, despeses socials i atur a la UE-15 i Catalunya

Taula 3: Distribució de la renda per trams.

Taula 4: Macro-magnituds comparades de Catalunya i Dinamarca

Gràfic 1: Despeses socials i taxa de pobresa relativa

Gràfic 2: Atur i taxa de pobresa relativa

Gràfic 3: TPR descomptant l'atur

Gràfic 4: Costos d'habitatge en % d'ingressos

Gràfic 5: Estructura formativa a Catalunya i la UE

Gràfic 6: Resum components índex de progrés social

Gràfic 7: L'índex de progrés social a les CCAAs espanyoles

Gràfic 8: L'índex de progrés social als "lands" alemanys

Gràfic 9: L'índex de progrés social i les despeses socials

Gràfic 10: L'índex de progrés social i la productivitat

Gràfic 11: Pobresa relativa ancorada

Gràfic 12: Participació salarial a la distribució de la renda

Gràfic 13: Salaris/PIB a Catalunya i Espanya

Gràfic 14: Ocupació i atur

Gràfic 15: Producte i salari per treballador a Catalunya i Espanya

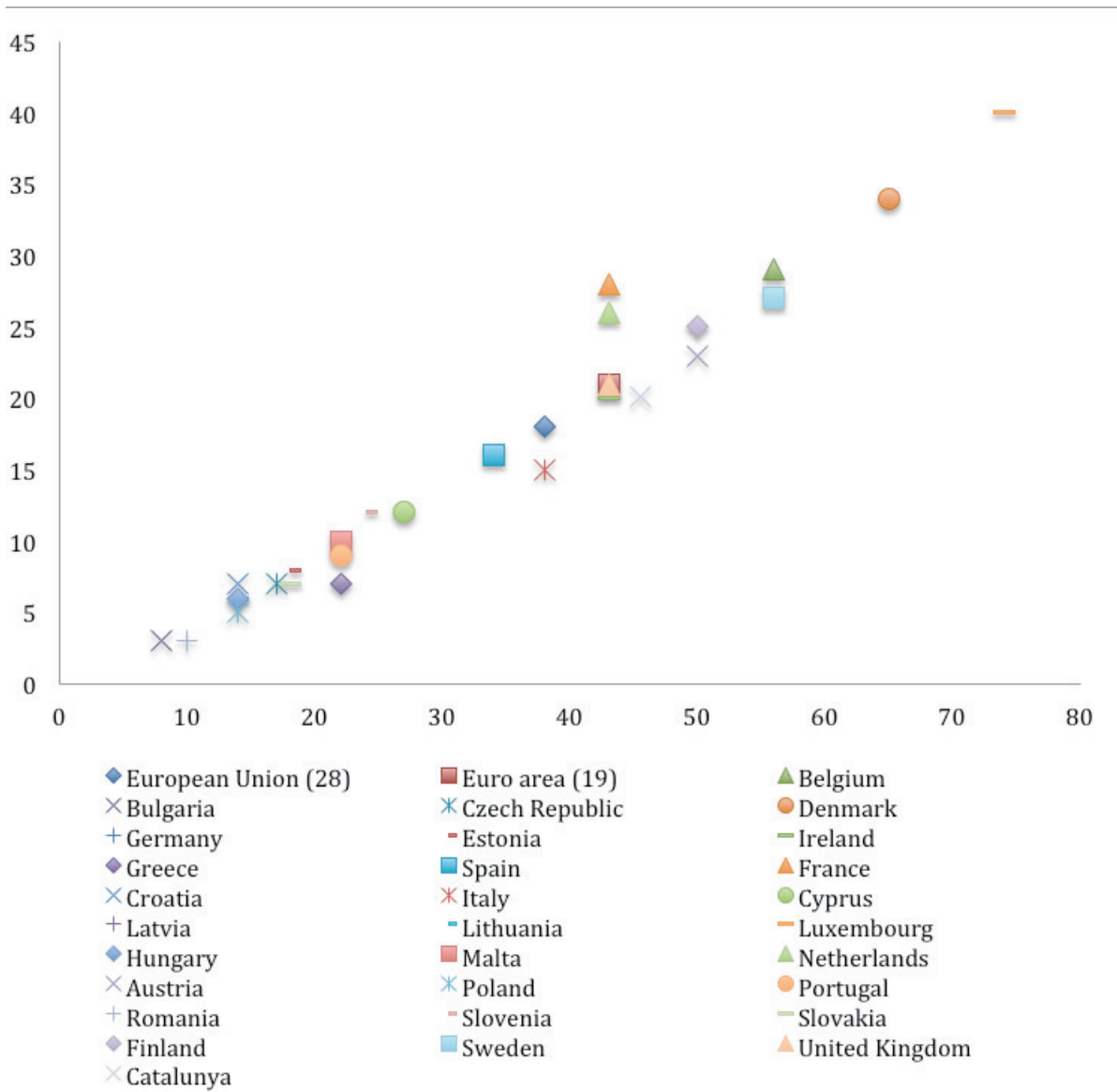
Gràfic 16: Producte i cost laboral a la UE

Gràfic 17: Productivitat i salaris/PIB a la UE

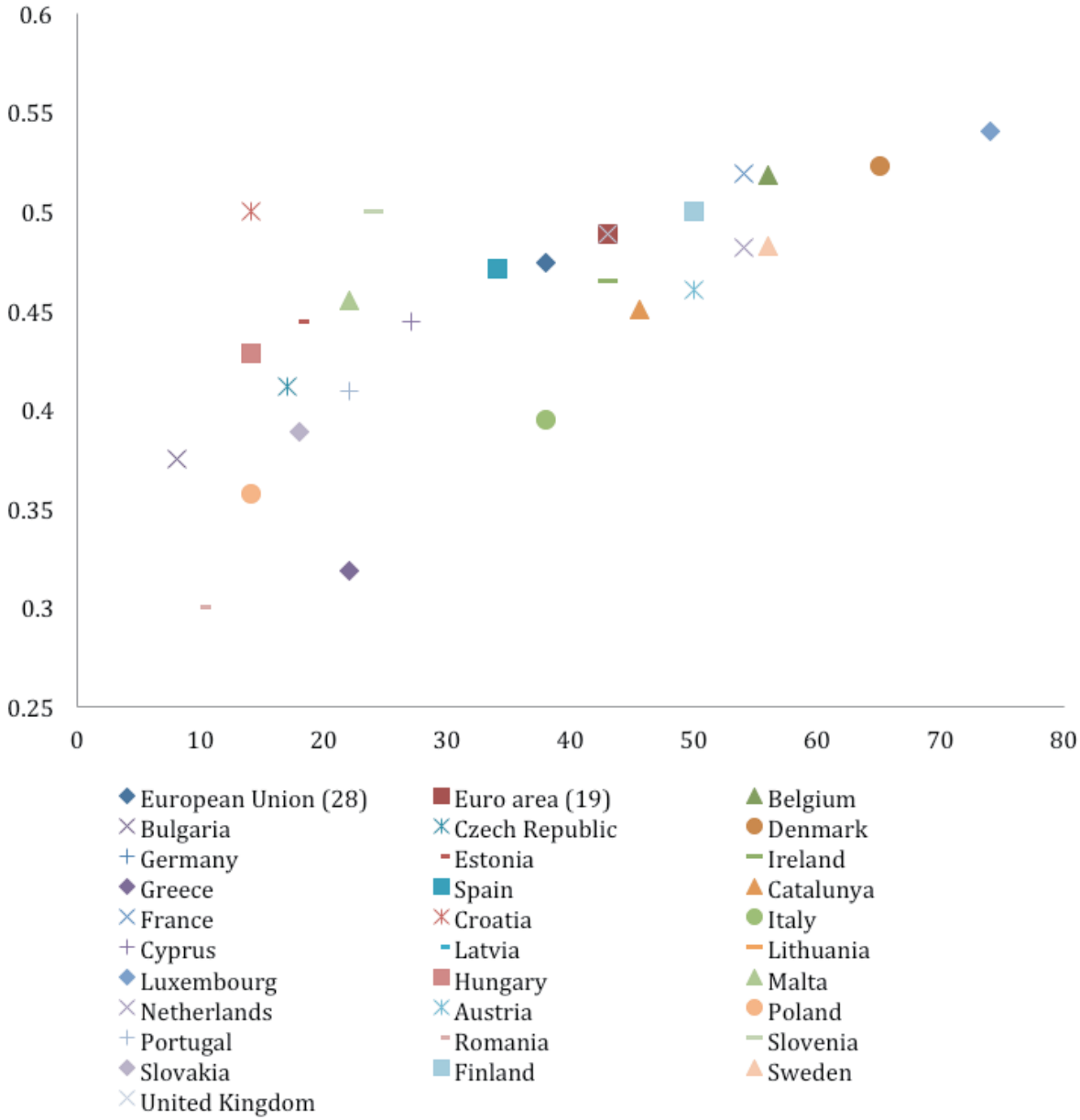
Gràfic 18: Productivitat i pressió fiscal

Gràfics ampliats amb identificació de països

Producte i cost laboral per hora treballada

Productivitat (x) i salaris/PIB (y)

Productivitat per treballador (x) i pressió fiscal (y)

